

Calandreta : ensanhament en occitan en immersion lingüistica, causada pedagogica.

Corinne Lhéritier, 1994 (revu 2010)

Calandreta Aimat Serre, 2 rue André Girard, 30 000 NÎMES
corinne.lheritier@calandreta-aimatserre.org

Calandreta, 30 ans de creacions pedagogicas

*Communication au Colloque international « L'enseignement des langues locales : institutions, méthodes, idéologies / Quatrièmes Journées des Droits Linguistiques (Teramo-Villa Badessa, 20-23 mai 2010 »)
ACTES à paraître*

La Carta de las Escolas Calandretas fa referéncia a la Pedagogia Freinet e a la Pedagogia Institucionala : mas perqué son mai que pertinentes per permetre un aprendissatge lingüistic ? Après une presentacion rapida de las Escolas Calandretas e de sas causidas pedagogicas, aqueste tèxt assaja d'analizar l'apòrt d'aquelas pedagogias particularas, utilizadas aici conjuntament a l'immersion lingüistica aboriva.

MOTS-CLAUS : tecnicas Freinet, Pedagogia Institucionala, Institucions, lenga, paraula

Presentacion

Tre ma primièra annada d'ensanhament a Calandreta, posquèri remarcar que las produccions mai significativas en occitan se fasiàn, e tanben dins las "pichòtas" classas, dins çò qu'apelam las Institucions (mai que mai los luòcs de paraula) e definissèm coma talas, dins la linhada de Fernand Oury, e en amont, de Célestin Freinet : Que de Nòu ? , Conselh, Correspondéncia, Tèxtes Liures, causida e mesa al punt de tèxtes cap a la produccion d'un album, d'un jornal ... De las discutidas amb d'autres regents de las Calandretas, ne sortissia qu'aquelas primièras remarques se podiàn generalizar.

M'interessèri adonc als rapòrts, als ligams, entre l'ensanhament en occitan e la causida pedagogica de las Tecnicas Freinet e de Pedagogia Institucionala (TFPI), evocadas dins la Carta.

A mai, aquí a Nimes, doas personalitats de las grandas visquèron aquò, cadun de son biais : Aimat Serre (es pas per escasença que la Calandreta de Nimes pòrta lo sieu nom) e Jòrgi Gròs.

S'agís per nosautres (Calandreta) de transmetre una lenga : de partejar una cultura, un saber, de faire viure e bolegar aquela lenga, de li balhar sens ... Nos situam adonc fòra de l'aprendissatge d'una aisina de comunicacion en mai. Instituada, puslèu qu'instrumentalizada, la lenga occitana trapa de plen dreit son estatut e la reconeissénça que merita, e dintra de fach dins la constitucion de la persona.

Torni prene sus aqueste subjècte las idèas expausadas per Renzo Titone dins *Le bilinguisme précoce* (Charles Dessart, collection Psychologie et Sciences Humaines) : « *Le vrai bilinguisme comporte non seulement le domaine structural de deux codes linguistiques, mais, plus profondément, la possession*

hautement personnalisée de deux systèmes de pensée [...], et dès lors de deux cultures. Le vrai bilinguisme est en même temps « biculturalisme ». Ce n'est que dans ce sens que le bilinguisme, plutôt que de représenter un obstacle pour le développement de l'individu, représente un enrichissement de la personnalité.[...]». (Renzo Titone, 1972 : 50)

« [...], il faut retenir que le bilinguisme, loin d'être réductible à la possession égale et immédiate de deux instruments d'expression et de communication verbale, se présente au contraire, comme un état acquis de la personnalité individuelle. [...] Il est évident que le bilinguisme, comme n'importe quel autre système de comportement, est le résultat d'une interaction intime entre locuteurs dans des situations de communication précises. Le bilinguisme représente donc une structuration particulière de la personnalité individuelle sous l'aspect expressif et communicatif». (Renzo Titone, 1972)

La lenga e la paraula

Dins nòstras presentacions mai simplas de la Calandreta, disèm ensenhar en occitan e non pas ensenhar l'occitan. Mas es pas aisit de parlar de lenga, sens parlar de paraula. Cossí faire sieuna una lenga sens aver la paraula, sens saupre qu'òm a la paraula ? Es l'individu, reconegut subjècte, e desirant, que sol pòt faire aquela apropiacion, quand i trapa de sens. Las TFPI, per de que permeton d'intradas diferentas dins la classa, per de que botan en plaça de luòcs de paraulas diferents, adonc de possibilitats de paraulas diferentas, d'escotas diferentas, de silencis tanben, daissan la plaça a l'emergéncia d'aqueste desir. Òm pòt alara prene la paraula, dire çò qu'òm a de dire, dins una classa ont òm se sentís e ont òm se sap escotat, protegit e ajudat.

La paraula institua lo grop e la persona. L'occitan es instituat dins la classa e en cadun.

Citi aquí Gilbert Dalgalian, dins *Enfances Plurilingues* : « *Le bilingue n'est donc pas un locuteur parfait. Si ce n'est pour les fondements de l'oral, parfaitement maîtrisés dans les deux codes. C'est en somme l'oral – celui de la vie quotidienne – qui, sous réserve d'un environnement favorable, fait d'un enfant un vrai bilingue.* » (Gilbert Dalgalian, 2000 : 19)

« En se familiarisant avec les sons, les mots, les concepts de l'autre langue, et les objets de l'autre culture, le bilingue intériorise tout jeune une autre façon d'être. Il intériorise l'Autre comme une part de lui-même, une autre modalité de lui-même. Jusque dans la dimension, physiquement vécue, d'une utilisation différente de sa voix, de sa bouche, de son souffle et de tous ses muscles, mobilisés pour communiquer autrement.

Avoir intégré l'Autre en soi, c'est ne plus jamais pouvoir regarder les autres somme complètement différents. C'est les appréhender dans ce qu'ils ont à la fois de commun et de différent [...]. Cette perception de l'Autre confine à l'intime, puisque c'est avec sa propre parole que le bilingue construit sa deuxième langue, son autre soi-même. » (Gilbert Dalgalian, 2000 : 36)

Quina que siá la lenga ensenhanta, l'escòla (mairala) deuriá ja èsser "l'escòla del lengatge". D'aitant mai per nosautres, amb l'occitan : sèm pas aquí per l'inculcar, en tant que foncionari, o per l'insuflar en tant que militant, mas ben per l'instituir (en tant ... qu'institutor !)

Las Tecnicas Freinet son, entre autre, de practicas que remplaçan l'imitacion e la repeticion per l'obligacion de l'escambi e botan en plaça las possibilitats materialas, organizacionalas e psichicas d'aquel escambi. La preséncia a l'escòla e, partent, l'investment progressiu de la lenga, prenon sens per de que la paraula dicha a de poder sus l'autre e sul mitan. Lo sens raja de l'efièch produch sus l'autre.

Per exemple, l'existéncia del jornal fa que lo tèxt qu'escrivi poirà èsser legit. Mas es a la condicion que lo presente a la classa, qu'accepte de lo tornar prene, de lo corregir amb l'ajuda de la classa... Òm poiriá multiplicar los exemples en parlant de la fabricacion d'albums, de la correspondéncia, de l'estampariá ont los mots (e la lenga) se fargan, se manipulan fisicament ...

Es dins la relacion entre las diversas possibilitats d'expression e la rigor indispensable a la compreneson e/o a la difusion que, amb l'ajuda e lo modèl dels autres, se fa l'aprendissatge.

Pels regents tanben i a obligacion de produccions e d'escambis : per necessitat practica, per comolar las mancas e fargar d'aisinas, per demorar pas sol, dins la seguida de Freinet, del movement Freinet e de la Cooperativa de l'Ensanhament Laïc (C.E.L.)

Trabalh vertadièr

D'un biais general, qué que siá lo nivèl ont ensenhi, comenci l'annada per la produccion d'un album : amb los enfants, passam de l'expression d'idèas, en francés, en francitan o en occitan, a la redaccion d'un tèxt en occitan. De l'escota a la difusion, passant per l'escritura, la lectura, la relectura ... L'objècte acabat va permetre, entre autre, de far caminar aquela lenga : dins la classa (bibliotèca, sesilhas de lectura ...), en familha, cap a l'endefòra (vesitaires, correspondents ...)

Aquel trabalh, qu'es del costat del trabalh vertadièr, nos permet de fargar un saber, e, a l'encòp, un "tresaur comun". Espèri pas que los enfants conescan e mestregen perfiechament la lenga occitana, son lexic, sa sintaxi... Cadun pòt dire, se dire, dins la lenga que causís (cf. Robert Gauthier : "l'oreille choisit sa langue"), e se reconéisser dins la lenga (diferenta o non) de l'objècte acabat. Atal, aquela lenga parlada primièr per la regenta e los ancians sonque, cadun la pòt far sieuna : es pas artificialament injectada e repetida, asinada ... Coma per la lectura o l'escritura, espèran pas de saupre per s'autorizar a far (talhièrs d'escritura, TL ...). Aquò pausa tanben que cadun prend lo temps que vòl, lo que li es necite, per escotar la lenga abans de s'escampar a la parlar. Coma per cada aprendissatge, es pas question de negar aquí los temps d'observacion e d'imitacion : son necites abans las produccions pròprias o dins lo meteis temps.

L'aprendissatge mutual, qu'existís dins la classa a mantun nivèl, pren aquí tanben tot son sens : es pas rare que l'un o l'autre dels escolans balhe lo mot o lo biais just a lo que lo cèrca abans qu'aja a intervenir, o que cèrcan amassa (diccionari, lexic, libres ...). Los progresses de totes e de cadun son portats per l'ensemble de la classa, d'aitant mai que los enfants sabon, per de que lor es estat signifiat d'un biais clar pels parents e los ensenhants, qu'aprenon (tanben) l'occitan.

Lo tresaur comun, provisòri e qu'a un potencial dels grands d'enriquesiment, se farga pauc a cha pauc. Es sovent un trabalh delicat e lent : se bota en plaça progressivament, pr'amor dels apòrts de cadun, de las intervencions dels uns cap als autres, d'acompanhaments mutuels ... Deuriá poder daissar plaça als apòrts salvatges, als manlèus, a las incursions dins lo francés per, sus un saber ja aquí, s'estructurar, enriquesir las coneisséncias, sens gastar, travestir o desfaiar la lenga occitana. Es dins aquela amira tanben, per de que accèpta de bolegar, que pòt assimilar sens res i pèdre de son integritat o de sas particularitats, e que sofrís pas d'aqueles neologismes, qu'aquela lenga viu.

La correspondéncia escolar, del Tèxt liure o del jornal ... son dins la meteissa dralha : trabalh cap a la lenga oral e escricha, en occitan, difusion dins de cercles mai o mens larges, acculturacion dels entorns de l'escòla (familhas) ... Las Tecnicas Freinet de basa permeton aquel trabalh vertadièr, autentic, que balha sens a l'aprendissatge e l'utilisacion de la lenga : fonciona pels escambis, circula. Coma pels albums, lo trabalh mena a un objècte acabat, de bona presentacion. Es l'escasença tanben de rescontrar d'autres personas amb qual parlar occitan, e que lo farián benlèu pas espontanèment.

de sens

Çò meteis, l'ensemble de las institucions de basa de la classa cooperativa, balha sens a la lenga, qu'es a l'encòp trabalhada coma institucion. Solid que i a benlèu pas de s'estonar d'ausir los enfants començar de s'exprimir en occitan principalament, per un temps, al Conselh (o al Qué de Nòu ?) : la màger part coneisson aquelas institucions pas qu'a l'escòla ont las descubrisson. Al contra d'objèctes usuals (per exemple), an pas l'equivalent en francés e pòdon pas faire lo parallel. Al limit se poiriá pensar que sabon çò qu'es un "Qué de Nòu?", mas pas un "Quoi de neuf?", pauc acostumats que son de revirar mot a mot. Mas aquò durariá pas qu'un temps. E lors intervencions en occitan, dins aquels luòcs, se limitan pas als mèstres-mots que poirián pas trapar endacòm mai ("lo conselh comença", "la paraula es a", "lo qué de nòu es acabat" ...). Es ben l'ensemble de sas paraulas que se ditz en occitan, o almens qu'ensaja de se dire.

Aquela volontat s'expandís puèi dins la classa dins los moments de trabalh, amb lo regent puèi los pars, puèi dins los moments mens estructurats, e en seguida dins la cort ... (I a pas aquí cap de ierarquia)

Aquò confòrta lo fach qu'aquelas institucions balhan de sens a la lenga utilizada, de pes. Pr'aquò es pas lenga de poder, al sens pejoratiu del tèrm (los que sabon parlar menan la classa), mas dins una classa coerenta, es accessible e investida. Cadun parla per dire çò qu'a de dire (tot se pòt dire en occitan), e utiliza pas l'occitan (sonque) per agradar al regent. Dins la mesura que la lenga es aquí, disponibla e a portada, que permet tota expression e que de garantidas de securitat (de las personas) existisson de fach e foncionan, i a "pas" que de se'n servir ! D'aitant mai qu'emprenha la vida quotidiana, la cultura ont òm viu, a de nivèls mai o mens difuses, mai o mens latents : de fach existís e determina un cèrt mòde de pensar.

Calandreta e TFPI

Es pas cap una apròcha lingüística pura que presenti aquí : ai pas las competéncias per çò far. Tanben, saupriái pas dire çò que ne seriá de l'ensenhament dins una lenga de cultura diferenta e/o dominanta. Ma practica es la de l'ensenhament en occitan e çò que m'interèssa aquí es l'appropriacion que se ne fan los escolans de nòstras classas. En aquò, seriá benlèu de bon de cambiar lo tèrm "d'immersion lingüística", benlèu d'o remplaçar : daissa de pensar una cèrta passivitat, sens escambi e sens accion recípròca sus l'objecte d'aprendissatge. Es tot lo contrari de çò que se passa !!! Enfants e adults son pas botats dins un banh que s'infiltrariá pauc a cha pauc, mas sus de basas mai o mens solidas, personalas, se fargan e fan sieunas, sols e entre pars, acompanhats, d'elements d'un saber.

L'adult, per de que el-meteis a un rapòrt estrech amb aquela lenga, fach de coneissénças, òc, mas tanben de plaser, de ligams afectius, es a l'encòp guide e companh, somes el tanben a las meteissas contrenchas e a las meteissas exigéncias, prest per de coneisséncias novèlas, en tot demorant lo mèstre.

L'occitan es pas un objècte de descobrir, mas una lenga viva.

Se pòt pas adonc, al pròpri, presentar las Calandretas coma d'escòlas occitanas ont se practicariá "en mai" las TFPI. Apareisson puslèu coma la responsa a l'ensenhament dins una lenga, aquí en occitan, considerada dins son entièr : lenga, cultura, transmission, acompanhament ... D'efièch, es ben question aquí de partejar un saber, una cultura, e per que pas un apetís, una gormandisa, d'acompanhar los escolans e de metre en plaça un ret d'acompanhament. Una causida adonc, per de que son d'escòlas occitanas.

Referéncias

Titone, Renzo, 1972, *Bilinguismo precoce e educazione bilingue*, Roma : Armando Armando (Bruxelles : Dessart, pour la traduction française)

Delgalian, Gilbert, 2000, *Enfances plurilingues, témoignage pour une éducation bilingue précoce*, Paris : L'Harmattan)